Барыы дойдулар пролетарийдара, холбоҕуг!

САНТА ОЛОХ

Хаһыат 1931 сыл алтынньы 1[illegible] күнүттэн тахсар

ССКП ЧУРАПЧЫТААҺЫ РАЙКОМУН УОННА НАРОДНАЙ ДЕПУТАТТАР ОРОЙУОННААҺЫ СОВЕТТАРЫН ОРГАНА

№ 86 (6534). | 1987 сыл. От ыйын 18 күнэ. СУБУОТА | Сыаната 3 харчы.

От ыйын 15-25 күннэригэр — оттоохҥуҥа эбии аҥылыгы бэлэмнээҕиҥҥэ

ОХСУУЛААХ ДЕКАДА

◇ Ходуһаттан күннээҕи сорудаҕы толорон эрэ баран тахсыахха
◇ Сыылбатыйыы—буруйу оҥоруу ◇ Ситиҥни төрүтэ—тэрээҕин

Общественнай сүөһү аҥылыгын бэлэмнээҕиҥигэ оройуон үрдүнэн 32 ыччат-комсомольскай звеноолар үлэлиллэр. Итиллэртэн 10-на толору механизированнай, 6-та механизированнай анардаах, 6-та кола-илии, 10-на илии звеноолара. Ыччат-комсомольскай звеноларга 326 киһи үлэлиир. Кииннэртэн 5-тэрэ ССКП чилиэннэрэ, 165-һэ комсомолецтар.

Сезон устата оройуон кииннэриҥэ тэриллэтэллэр ыччаттарыттан 10 охсуулаах этэрээттэр тэриллэн эбии аҥылык бэлэмнээҕиҥигэр үлэлиэхтэрэ.

«Чурапчы» уонна «Мыҥдаҕаайы» совхозтар ыччаттара республикаҕа ыытыллар «Көмүс хотуур» бириҥиҥигэр куоталаһыыта кыттыахтара.

От ыйын 16 күнүгэр ЫБСЛКС райкомун бюротта ыччат-комсомольскай звеноолар . састаантарын, куоталаһыы усулуобуйатын бигэргэттэ. Бюро маҥнайгы сүһүөх комсомольскай тэриллэлэри барыы күүһү сүөһү аҥылыгын бэлэмнээҕиҥигэ уурталларыгар сорудахтаата. От үлэтин оперативнай салаҥыыга, олохтоох тэриллэлэргэ кэмнэр көмөнү оҥорорго анаан ЫБСЛКС райкомун иҥнэн оройуоннаҕы штаб тэриллиннэ. Штаб начальниктыын ЫБСЛКС райкомун I секретара И. Макаров аныаҥ.

«Мугудай» совхозка түөрт ыччат-комсомольскай звеноолар оттоохҥуҥа үлэлиилэр. Күөх быйаҥ күрэҕэр туруммут хоһуун отчуттар кэккэлэриҥэр быйыл онуһу бүтэрбит уолаттар уоннна кыргыттар бааллар.

Снимокка: С. Г. Тарабукин салайар звенотун эдэр отчуттара (хаҥастан) Иван Коротких, Дмитрий Сивцев, Федор Смирников от муннуа бараары туралларын.

П. Оконешников фотота.

ХААЧЫСТЫБАНЫ КИЧЭЙЭН

Карл Маркс аатынан совхоз Ефремов Василий Афанасьевич салайаччылаах биэс киһилээх звенота Хонду уоннна Вабаҕа үрохтэриннэн эльбэх сыллаах оту үүнэриитэ үлэлиир. Звено быыл 1900 гектар сири тэҥастыыр былаанныаах. Звено чилиэннэрэ бырааттыы Николай уоннна Михаил Дьячковскайдар, Алексей Яковлев уоннна 13 №-дээх СПТУ үөрэнэччитэ комсомолец Иннокентий Харайбатов икки К-700 маарканалаах уоннна «Беларусь» тракторлардары икки сменанан үлэлэтэллэр.

Үлэһиттэр үлэлэрин кодьүүһэ—эльбэх сыллаах от үүнүүтэ—киниилэр бүгүҥү үлэлэрин хаачыстыбатыттан тутулуктаах буолуохтааҕын үчүгэйдик ойдуулаан. Ол да иҥин сири оҥоруу агрономическай кордобуллаарын тутуһуута улахан болҕомтолорун ууралларын.

Снимокка: звеньевой В. А. Ефремов.

П. ОКОНЕШНИКОВ фотота.

Эдэрдэр турналлар

Атын совхозтарга хоюотоххо Субуруускай аатынан совхозка ыччат-комсомольскай звеноолар чааннара аҕыйах. Быыт уе звено итэ бэчуотчах аттыы сүгэр чиэскэ тагистилэр. Уе звеноҕа 33 киһи үлэлиириттэн 14-дэ комсомолецтар. Кииннэр сайын устата 800 тонна оту оттуохтаахтар.

В. П. Седалищев II салайар кола-илии звенота быйыл 450 тонна от быыстаныах. Итэ совхоз эдэр отчуттарыгар тиэрдиллибит былаан ааҕар.

Т. ГЕРАСИМОВА.

Ыҥырыы биһирэнэр

Эрилик Эристин аатынан совхоз Чакырдааҕы отделениетын коллектива аспыт кыстыкка оройуонтан ыҥырыы таһаарэн үлэлэбитэ. Ыҥырыы тыытан дьыалаҕа киирэриэр кэбилиэк общественнайын комота тирэх буолбута.

Чакырдар ыаллыы олорор Хайахсыт кэбилиэгин олохтоохторун ыҥырыыларын истиҥ биһирэбилиннэн көрүстүлэр. Хайахсыттар: «хас биирдибит торообут совхозпутугар туох эмэ туһаны аҕалыахпытын, көмөнү оҥоруохпутун баҕарабыт»—диэн этиилэриҥэр Чакыр олохтоохторо холбоһоллор.

Хаһан баҕарар улахан суолталаах, дьоһуннаах дьыаланы сабалыах иннинэ буоларын курдук олохтоохтор уопсай мунньахха мустубуттара. Киниилэр салайаччылартан эльбэх быһаарыыны, тылга киллэрэ сатааһыны эрэйбэтахтэрэ. Хайдах тэриллэн үлэлэтэхха кэдьүүстээх көмөнү оҥоруохха сөбүн туһунан ыаҕастык кэпсэппиттэрэ, Итинник кэпсэтии маҥнайгы боччумнаах түмүгүнэн от ыйын 3—14 күннэриэр диэри эбии аҥылыгы бэлэмнээҕиҥигэ общественность маассабай тахсыыта буолла. 12 күн устата 290 киһи күнү оҥоһуулуна, 185 тонна дуолҕа бэлэмнэнэ.

Хаһан баҕарар буоларын курдук, үлэ ветераннара П. П. Митин, К. Н. Адамов, М. Н. Викторова эдэрдэргэ холобур буолаллара таһаарылаахтык үлэлээтилэр. Киномеханик У. Филиппова, технический үлэһит А. Титова, педагог В. Еремеева уо. д. а. кэхтээх үлэ үөһүгэр сыыстыттылар. Ураты чорботон водитель Н. Лазарев үлэтин бэлиэтиэҕи баҕарыллар. Кини уопсайа 50-са рейс толордо.

Маҥтан салгыы общественность былаа быыстыгар үлэлиэҕэ. Моой оттуттар алаастар үүнүүлэрин аҥынаҕа былдьаппат иннитэн халлаан сырдыгын былдьаһа оттуохтара.

С. ИВАНОВ.

ДЫБАРЫАС ЭРЭЙБИТ КУРДУК

—Чыччаҥҥа үөрэнээччилэр олороллоруттар, үлэлиллэриҥэр сөптөөх усулуобуйа баар. Эбэтэр эһиги дыбарыас туттараары тыаҕыт дуу?—диэбитэ «Мугудай» совхоз директора С. И. Сергеев.

Олорор дьиэттэн саҕалаан дьыала дьиҥэр хайдаҕын көрүөҕүн. Манна аһаҕас электропроводтар аҥаардаах туралларын: баһаар да барыах, оҕо уокка оҕустарыах да куттала улахан. Баһаарынай мунньук тэриллибэтэх: огнетушитель буолуохтааҕар боростуой солуур, лаппааны да суох. Кууҥуна оҕоҕо сиҥнэн түспүт, дьиэтэҕи оҕох буруолуур. Онон кутаа оттон, нүөстэнэллэр. Аҥыылларыгар анаммыт сарайга тыал ноҥуол күүлэйдиир: аскаҕолтэ сыыһы-буору кутар. Совхоз салалтата хойутаан да буоллар сарайы ситэраллаҥҥэр шифер биэрбит уоннна оҕолору ыытта үлэлиир механизатор И. И. Оконешниковна дьыаланы тиһэҕэр тиэрдэриҥэр сорудахтаабыт. Ол сай ортототтар диэри сыыллыыбыт.

Оттон оҕолор дьиэҕэ миэстэ тиийбэт буолан үрүт үрдүлэриҥэр ууруллубут ороннорго утуйаллар.

Воспитатель З. Е. Колесова үлэтин былаанныыгар үлэ режимин уоннна ирдэбиллэриэн биллиҥиннэриттэн ураты дуоннааҕы киллэрбэтэх. Интернациональнай интиигэ МНР туһунан бэсиэдэ оҥоһуллуохтааҕа кумааҕыга хаалбыт. Былаан олус кэтүмэхтик оҥоһуллубут, оскуола директорынан бигэргэтиллибэтэх. Лааҕыр акчаны ходуһаҕа кэһэн тахсан эрэ баран талбыттар. Үөрэнээччилэр иллэҥ кэмнэриэр тугунан чэпчу дьарыктаныахтаахтарыгар билбэттэр: ардыгар мээчиктиллэр, сороҕор көннөрү сынаах баттанан олороллор. Айыыла ортотугар чуҥкуйуу... Биир да секция, куруһуок тэриллибэтэх. Оттон «Зарялларга» төһөлөөх талаанныах үөрэнээччилэр баалларый? Холобур, Юра Дьячковскай фотоконкурска оройуонтан хайдаҕанан, үлэтэ соҕуруу ыытыллан турар.

Бастакы сезон бүтүөр чугаһаатар даҕаны, лааҕыры үөрүүлээхтик аһыы тардыллыыбыт. Оттон лааҕыр былаатаа оҕолор этэллэриэн, «туран эрэ үөһэ ыйанан хаалбыт». Итэ курдук тэрээҥ сатаҕайыттан оҕолор үөрүүлэрэ былдьанар.

Үөрэнээччилэр сорохторо ессо да медицинскэй көрүүнү аҕаа иликтэр. Иннитэ-хомуоһу дезинфекциялыыр средстволар суохтар. Сарайга аһыйбыт-нутуйбут үрүт ас эльбэбит. Ууттан-уоттан, техниканттан, сыстыганнаах ыарыылартан сэрэхтээх буолуута инструктаж бэриллибэтэх. Лааҕыр мунньута да оҥоһулла илик. Оттон наставник Е. Г. Крюков оҕолору оҥорон таһаарыылаах үлэҕэ эрэ үөрэтиэхтээҕин курдук тутах ойдобуллаах. Кини воспитатель З. Е. Колесованы кытта иитэр үлэни былаанныахтыын ыытыһыахтаах.

Булгуниах сайылыкка «Юность» үлэ-сынньалаҥ лааҕыра баар. Кини кутасүрэ тохтуох кэрэ сиригэр турар. Оҕолор иккиэн дьиэнэн олороллор. Түннүктэр сырдык сабыылара, суунарга аналлаах раковиналар—маннык бытархайыгар тиийэ толкуйданан олохха киллэриллибит дьаһаллар үөрэнээччилэриэ төрөөбүт дьиэлэриэр олорор курдук саныыны үөскэппиттэр.

—Сорудахпытын толорон иҥэбит. Ыһахтарга эбии аҥылыкка лабыгатаны туһаныбыт,—диэн үөрэ-кэтэ кэпсии тоҕуйбута лааҕыр воспитателэ А. Ф. Ноговицына. Көстүүлээх сиргэ баһаарынай мунньук оҥоһуллубут. Оны сэргэ душ турар. Аҥыыр сир целлофаныынан, шиферинэн кичэллээхтик бүрүллүбүт. Үлэ былаана толкуйданан оҥоһуллубут. «Юностар» хайыы-үйэ биэс төгүл мунньахтаабыттар. Ыам режимин кэспит икки кыысса кытаанах быыгабар биэрбиттэр. Итэ курдук итэҕэстэри туоратан, «юностар» 102 ынаҕы уоннна 106 ньирэйи ончирэллиннэ охсуһаллар.

Лааҕырга икки куруһуок үлэлиир. Үөкүү куруһуогун тохсус кылааһы бүтэрбит Саргы Иванова салайар. Баайы куруһуотар кыргыттар эмиэ үөрүүнэн дьарыктаналлар. Нуучча литературатын уоннна искусствотын күннэрэ оҕолору кэрэхсэтэр. Политинформациялар тиитин быспакка ыытыллаллар. Доҕордуу дойдуларга ананан аранс дьаһаллар бараллар. Чэпчэки атлетика, волейбол, баскетбол секциялара үлэлиллэр.

Ууттан, уоттан, техниканттан сэрэхтээх буолуута оҕолорго инструктаж бэриллэр, барыы-кэлии баттаабыттар. Киниилэр истиҥ сыһыаптан, кыһаныыттан үөрүүлэрэ сүрдээх. Быыстыы нураан дьыла суоһуга эбии аҥылыгы дэлэчи сиэтэн ыаны үрдэтэр иҥин кэхтээх үлэ оргуйар.

— 40 тонна дабыктаны бэлэмнэхпит, —диэбиттэр Рая Дагданча, Туяра Иванова, Таня Пинигина.

Повар П. С. Пермякова оҕолору күнүэтэ хаалаачыын, салаат курдук дьиэтээҕи аҥылыктарыынан күндүлүүр.

Бу маннык тэрээҥнээхтик үлэлии сылдьар үөрэнээччилэри көрдөххүнэ, чыччаҥнары кэпсиэ аҥыыра күүһүрэр. Онно хаһан дыбарыас туттуларын кэтэһэн, үөрэнээччилэр үлэһит илии эрэ курдук көрүллэн, ыыл-мыыл сылдьыыларын туоратыахха. Совхоз салалтата оскуола администрациятын ыытары сөҕүнэн, хамсатыылаах дьаһаллары ылара эрэйиллэр.

М. СИВЦЕВА,
Г. ГРИГОРЬЕВ,
үлэ, сынньалаҥ лааҕырын штабын чилиэннэрэ.

Н. СЕМЕНОВ,
госпожнадзор инспектора.

М. ОКОНЕШНИКОВА,
СЭС санитарнай враһын комолоһоччута.

Биһиги рейдэбит

Үөрдэр «үчүгэйдэр» хобдох «куһаҕаннар»

Оскуолаларга экзаменнар түмүктэрэ

Онус уонна ахсыс кылаастарга экзаменнар эпиэттэах күннэрэ аастылар, олоххо бэйэ суолунийин будуннар оптон итэҕэйэ суох эпиэттэах күннэр саҕаланнылар. Уонсай үөрэх оскуолатын реформатын сүрүн соруктарыттан биирдэстэриэн үөрэтии уонна иитии хаачыстыбатын туһунан, үөрэнээччилэр билии иҥин эпиэтиэстэрин улаатыннарыы, кинилэр общественнай активностарын үрдэтии буолар. Экзаменнар түмүктэрэ ити сорук хайдах толоруллан иҥэрин эмиэ көрдөрөллөр.

Онус кылаастарга экзаменнары 280 үөрэнээччи туттарда. Биһиги быйыл орто оскуоланы 3 оо—Чурапчы орто оскуолатыттан Аля Морфунова, Олег Яковлев, Дириҥтэн Валентина Платонова—ыһыл комус, 4 оо—Чурапчыттан Полина Захарова, Дириҥтэн Александра Дьяконова, Таня Романова уонна Мария Толстоухова—үрүҥ комус медалларыгар бутэрбиттэрин кими туттан бэлэтэтибит. Ити хайдах дэриэ саҥалаабытаабар эбэх. Бу выпускниктар үөрэнэр кэмнэриҥэр республиканскай предметтэй олимпиадаларга мэлдьи ситиһиилээхтик кыттыбыттарын, активнай общественниктар буолалларын чорботон ахтабыт-саныыбыт.

Медалистары сэргэ Амма орто оскуолатыттан Александр Каженкин, Дириҥтэн Антонина Собакина уонна интернат-оскуолаттан Ирина Шадрина экзаменнарын барытын «туйгун» сыанаҕа, 49 выпускник наар «4» уонна «5» сыаналарга туттарбыттар. Дириҥ, Мугудай, Одьулуун уонна Чурапчы орто оскуолаларын бүтэрээччилэр экзаменнары бука барыы ситиһиилээхтик аастылар., оттон Дириҥтэ аналлаах X «б» ортотугар аҕыс үөрэммиттэр 74 бырыһыаннарэ наар «4» уонна «5» сыаналаннылар.

Былырыын ороруон учууталларын уонна общественнойын атырдьах ыйынааҕы конференцията үөрэнээччилэр нуучча тылын билиилэрэ өтөхтөөх туттар дьоҕурдара мөлтөҕүн бэлиэтээбитэ. Онон быйылгы экзаменнарга ордук үчүгэй түмүктэр нуучча тылыгар уонна литературатыгар ситиһиллибиттэрэ улахан ыайыы быһыытынан сыаналаныахтаах. Бу предметтэн экзаменнары үөрэнээччилэр 99,6 бырыһыаннара ситиһиилээхтик туттардылар, литератураҕа 51,7 бырыһыаннара, грамматикаҕа 37,7 бырыһыаннара хаачыстыбалаах билиини көрдөрдүлэр.

Итиннэ тэҥэ үчүгэй—99,1 бырыһыаннаах—түмүк химиэҕэ ситиһилиннэ.

Экзаменнар нуучча тылыгар учууталлар А. П. Борисова (Дириҥ), М. М. Федосеева (Одьулуун), алгебраҕа Т. А. Смирникова (Хаҥахсыт), А. Е. Гордеева, З. Н. Кладнина (Чурапчы), омук тылыгар М. Г. Руминцева (Дириҥ), В. И. Чямпина (Хатылы), М. Т. Ефимова (Бахсы), И. П. Абрамова, Л. П. Куличкина (интернат-оскуола), химиэҕэ Е. И. Макарова (Дириҥ), М. Н. Смирникова (Мугудай), Т. Г. Днодорова (Одьулуун), физиикаҕа Е. Л. Васильева (Бахсы), Г. М. Яковлев (интернат-оскуола), СССР историятыгар уонна обществоведениеҕа Н. Н. Решетников (Бахсы), историяҕа А. А. Борисова (Чурапчы) ордук үчүгэйдик үлэлээбиттэрин көрдөрдүлэр. Бу учууталлар үөрэппит оҕолорун аҥардарыттан ордуктара, 77,1 бырыһыаннарытар тиийэ, экзаменнары «4» уонна «5» сыаналарга туттарпаабыт буоллахтарына, Кытаанахтан уонна Хатылыттан алгебраҕа, Хаҥахсыттан уонна Амматтан химиэҕэ. Сылгыттан уонна Кытаанахтан физиикаҕа олус аҕыйах оҕо хаачыстыбалаах билиини көрдөрдө. Оттон Хаҥахсыҥа омук тылын 3 үөрэнээччи (выпускниктар 18,8 бырыһыаннара), Хатылыга алгебраны, Аммаҕа обществоведениены 2-лии үөрэнээччи кыайан туттарбатылар. Ороруон үрдүнэн 17, ол иҥигэр 2 үөрэнээччи иккилии предметтэҕэ, мөлтөх сыаналары ыллылар.

Ф. ЕФИМОВА,
методкабинет методиһа.

Хаачыстыба—түргэтэтии төһүүтэ

Сүтүктэн сүтүктэр

Ороруон тыатын хаһаайыстыбатын үлэтин сыл аҥардааҕы түмүктэрэ саҥаарылыннылар. Сүүһү иитиитигэр сүрүн көрдөрүүлэргэ былааннар ыраахтан толоруллубатылар: үүтү валовойунан ыаһыыга 92,9 бырыһыан, биир фуражнай ынахтан ылыыга 92,5 бырыһыан, государствоҕа атыылаһыыга 75,8 бырыһыан эрэ толорулуннулар. Аастыт сыл туһаайыы хаммаҥаатаҕар үүтү валовойунан ыаһын 348 тоннаан, государствоҕа атыылаһын 434 тоннаан, биирдии фуражнай ынахтан ыаһын 38 кг аччатылыннылар. Бастакы суортааҕыттан үүт 53,6 эрэ бырыһыана атыыланан көрдөрүү эмиэ аастыт сыллааҕытааҕар таҥнары түстэ.

Хаалыы сүрүн биригиэйдэрэ ыарахан кыстык, ынах хойутаан төрөөһүнэ буолуохтарын сөп. Аастыт сыл туһаайыы хаммаҥаатаҕар 397-эн аҕыйах ынах төрөөтө, онон 239-ан аҕыйах ынах ыатар. Ол эрээри: ити биригиэйдэр күлүктэритэр күннээҕи тарийэр үлэ сатаҕайын, толоруу дьиссиплиниэтэ, туспаах үлэлиттэртэн ирдэбил намыһахтарын, бэрээдэк мөлтөҕүн саҥаарар сатаммат.

Үүтү государствоҕа атыылаһыыга Субуруускай аатынан совхоз 162 т., «Чурапчы» совхоз 201 т., Карл Маркс аатынан совхоз 94 т, нэстэнкилэр. Ороруон үрдүнэн 496 тоннаан былаан сиппэ туолбатаҕынан 414 тыһ. солк. дохоуоту сүтэрдибит. Аастыт сыл туһаайыы хаммаҥаатаҕар Эрилик Эристиин аатынан совхозтан уратылар барыы аҕыйах үүтү атыылаппыттар. Холобур, Карл Маркс аатынан совхоз 76 т, Субуруускай аатынан совхоз 97 т, «Чурапчы» совхоз 214 т наматтылар.

Ордук ыарахан балаһыанньалаах Эрилик Эристиин аатынан совхоз сыл аҥардааҕы былаанын 50 тоннаан толорбото. Ол эрээри аастыт сыллааҕы валовой ыаһын 129 тоннаан, государствоҕа атыылаһыанын 54 тоннаан биирдии фуражнай ынахтан ыаһынын 23 кг үрдэтэ. Ордук үчүгэй түмүү хоптоҕолор ситиспэтилэр: биирдии фуражнай ынахтан ыаһыны 216 кг үрдэттилэр. Онон ити совхоз мэччирэҥнэй эбии аҕыстыы күүсүнэ туһаайан былааннарын ситиһиннэрэр ыыахтаах. Оттон киниини атыылыы балаһыанньалаах Хатылы отделениетыгар 154 кг, Болтоҥоо 216, Толоонго 220 кг биир ынахтан үүтү ыаһыны аастыт сыллааҕытааҕар намтаттылар.

Урукку өттүгэр үүккэ үчүгэйдиэн аҕыллыбыт «Мыҥдаҕаайы» уонна «Мугудай» совхозтар көрдөрүүлэрэ кэҥии астыннарбат. Холобур, «Мыҥдаҕаайы» совхоз үүтү государствоҕа атыылаһын сорудаҕын 96,4 бырыһыан, ол иҥигэр бэс ыйыгар 72,3 эрэ бырыһыан толорторбоо.

Ороруон үрдүнэн бэс ыйдааҕы былаан 24 тоннаан толоруллубата. Аастыт сыл ити ыйыгаабар 223 тоннаан аҕыйах үүт атыылаана. Сайылыкка тахсан барыы, тэрээһин, дьиссиплиниэ мөлтөхтөрүттэн, үүт улаханнык эбиллибэтэ. От ыйын 4 күнүнээҕи оперативнай сводка көрдөрүнэн, ороруон үрдүнэн күнүгэ 43 тонна үүт государствоҕа атыылаанар. Ити былырыыҥыттан 8 тоннаан аҕыйах. Былырыын биир ынахтан күнүгэ 9,4 кг үүт ыынар эбит буоллаҕына, быйыл 8,6 эрэ кг ыыбыт. Өскөтүн биир ынахтан күнүгэ аастыт сыл таһымынан 9,4 кг үүтү мырыбыт эбитэ буоллар, төбө да аҕыйах ыыаҕы ыабыллыт иннигэр, күнүгэ 4,5 тоннаан эбээҥи государствоҕа атыылыа этибит. Ити, биллэн турар, бириэмэтигэр эбии аһатыыны хааччыйбыппыт, үстэ ыаһын олохтоммута эбэтэ буоллар кыалыахтааҕа хаалла.

Бастыыктар бириэмэтигэр сүүмэрдиэн туруорулуубатахтарынан эбэх ынах сүтэн ыыт хотутулуннэ. «Мыҥдаҕаайы» совхоз Волуурдаабы отделениетын Хайырдаас фермитыгар бастыыктарынан оҕолору анаталаан баран киниилэргэ ат биэрбэтилэр, оҕолор ынахтарын сатыы хомуйаллар. Соловьев отделениетыгар Хаҥахсыт, Түөй отделениетыгар Дьаарылла, Хайахсыт отделениетыгар «Уот» фермаларын ыанныксыттара түүнү быһа ооньоон баран сарсыардаанны мамыыдарын 8-10 часка диэри тардар түбэлтэлэрэ тахсыталаатылар. Хойутаан хаалан сороҕор ынахтарын ситэ ыабаттар. Киленгкиэ Арҕаа Чаҕык сайылыгар баччаанта диэри иккилиитэ ыы олороллор. Итинник сарсыа-сатаҕай дьаһаныы ханна баҕарар көстөр. Совхозтардаабы комсомольскай комитеттар эдэр үлэһиттэр дьиссиплиналэриҥ ныгыэтэх хонтуруолга ылаллара эрэйиллэр.

Совхозтар былаанналарын ыраахтаан толорбокко олорон наһилиэннэттэн ордорунар үүтү аанньа хомуйа иликтэр. Алта ыйга 135 тонна хомулунна, ити иҥиттэн бэс ыйыгар—57 тонна. Ордук көхтөөхтүк бу үлэҕэ Хоптоҕо уонна Мугудай наһилиэктэриэ, олохтоохторо кыталлар. Киниилэр бэс ыйыгар 15-тии тонна үүтү туттардылар.

Туох барыта тэҥнэтэххэ биллэр. Ол иҥин аастыт сыл көрдөрүүлэриэ быйылгы көрдөрүүлэри тэҥнии тутан көрүөхтээбит. Суесүһүттэр эмиэ тус бэйэлэриэн, коллективтарын көрдөрүүлэриэн быйылгыны былырыыҥыгыа, бүгүҥнүү сарсыҥнаа тэҥнэн көрөн, аҕаан-суоттаан үлэлиэхтэриэн, сарсыҥнаа күн кирбиилэриэн бэлиэтэниэхтэриэн наада.

Е. НОВГОРОДОВА,
тыа хаһаайыстыбатын бородуукталарын соҕотуоҥкалаһыгыа уонна хаачыстыбатыгар государственнай инспектор.

Ыччат, куоталаһан оттоо

Улуу Октябрь 70 сылын чэбиҥэр оттоохтуоҕа—тотоҥ, хаачыстыбаны, маастаабыны, дьиссиплиниэни» диэн девиэтээх ыччат-комсомольскай звенолар социалистическай куоталаһыларын усулуобуйатыгар биэргэтиллиннэ.

Сорукпут—хас биирдии усулуобунай суоһуна 17 центнер аһылык единицатын бэлэмнээһин. Ороруон ыччатара 8200 тонна отуу, 1000 тонна силэһин, 500 тонна дуҥаны бэлэмнэхтээхтэр.

Ороруонноолаабы куоталаһыы республикаҕа ыытыллар «Көмүс хотуур» биириһигэр куоталаһыы усулуобуйатыгар сөп түбэһиннэрилиннэ.

Түмүнтэри таһаарыыга учуоттаналлар.

ТЭТИМ —был аанньа аһарыы хас биирдии бырыһыанытыгар 5 балл бэриллэр.

ХААЧЫСТЫБА—звено оттообут отуттан 1 суортаах отун хас биирдии бырыһыанытыгар 1 балл.

ҮЛЭ ОНГОРУМТУОТА—оттоммут от звено хас биирдии чилиэнигэр тиэрэ тоннатыгар 1 балл.

ЛЬИССИПЛИНИНЭ — үлэ харыстабылын соҕуоннарын наһин, дэгиэл тахсар түбэлтэлэригэр 30 штрафтыыр балл.

Общественнай бэрээдэги наһин, буруйу оҥоруу иҥин звено куоталаһыттан туоратыллар.

Түмүнтэр ый 10 чыыһылатын аастанка ЫБСЛКС райкомугар тиэрдиллиэхтэр. Бутааныктаах түмүк балаҕан ыйын 15 күнүнэн тахсар.

Куоталаһыы звенолар көрүнтэриэнэн туспа ыытыллар.

НАҦАРААДАЛАА-ҺЫН—бастаабыт звено ЫБСЛКС райкомун Бочуотунай грамотатынан, туристическай путешествиэнэ уонна «Минск» мотоцикл фондатынан, наҕараадаланар; иккис үһүс миэстэлээхтэр Бочуотунай грамотанан сыаналаах бэлэхтэриэнэн наҕараадаланаллар.

ЫБСЛКС райкома.

УУ ДИЭН—ОЛОХ

Проблемалар, санаалар

(Бүтүүтэ. Иннин хаһыат 85 №-гэр көр).

Ити тутуллубут быһыттар туспаспа аналлаах, улахан суолталаах, кэскиллээх буолуталаах испитэрэ Холобур, Аллараа Лампа быыта агардас, Дириҥ уонна Чычаас күөллэрин чөллөрүгэр түһэриигэ анамматаҕа. Лампа уутун быыытыттан ыла Дириҥ күөлүн арҕаа баһыгар диэри күөл буолан куруутун олоруохтааҕа. Тоҕо диэтэххэ, Дириҥ, Чычаас куулалара, Таатта үрэҕин үрдүнээҕи чаранчар, алаастар барыта, сүүһүнэн гектардаах баһыналар, аҕуруот сирдэрэ нүөлсүтүллүөхтээхтэр. Быаканы күөлүн куулата, Киэн Сыһыылыын 200 гектар бурдук сирдээх. Итиэннэ барытын туһаныыга ардахтатар установкалары үлэлэтэн, уйун кэмнэриэ киһи, сүөһү аһылыгын айа турар үрдүн үүнүү төрүөтүнэн буолуохтааҕа. Аны баримат бааны быстыбат быйаны баһыналартан ыыыахтаахтар. Улахан Күөл уута Чурапчы олохтоохторун муунун уутунан төгүрүн сылга хааччыйыахтаах уонна Ниждьили оҕуруотун сирин күнүттан дьылыттан тутулуга суох нүөлсүтүөхтээх этэ.

Мин 1952 сыллаахха Амма уутун Тааттаҕа уонна Суолаҕа таһаарар туһунан ороруонум оччотоох салалтатыгар суруйбутум. Ол суругум ис хоһоонун ыытта билиҥинэ риэхпин баҕарабын.

Райком секретаарыгар С. Н. ВАСИЛЬЕВКА.

Райсовет председ. К. К. ОКОЕМОВКА.

Чурапчы—кураайы сирдээх-уоттаах ороруон. Тоҕо диэтэхха, Лена илин эҥэриэнэн ороруоннартан саамай үрдүктэрэ; муора таһымыттан 179 м, Ленаттан 80 м, Амматтан 32 м. Ытык Күөлтэн 59 м үөһэ сытар. Биир үксүн өрүстэр кирбиилэриэнэн сытар буолан халаан уута сир ситэ ирэ илигинэ аанан хаалар. Онон кыра да кураану биитэриэ буолааччы.

Кураан сирдээх-уоттаах ороруонна үөскээбит буоламмын уйу-олус күндүтүк көрөбүн. Ол иҥин нүөлсүтүү бөҕпуруоһугар балай эмэ ороспуппунан уонна Таатта, Амма сорох салааларыгар уулаах, кураан лаваны кэмнэриэнэн сылдьыталаабыппынан туһанан Амма уутун таһаарыы бөҕпуруоһа турдаҕына, инженернай-техническай документацията оҥоһуллуутугар мин варианнарым уонна маршруттарым көмөлөһөөччиллэр диэммин баҕа санаабын тиэрдэбин.

Өбүгэлэрбит билгэлээһиннэриэнэн сабаҕалаатахха, маҥтан иннь курааны дьыллар бүтүөхтээхтэр, а. е. 1952 сылтан ыла уугут дьыллар эргийнахтээхтэр. Уугут дьылларыныан туһанан табыгастаах сирдэрэ уулары хаһааныахха. 1951 сылга Лайпа быыытыныан Таатта уутун 5 км усталаах сиригэ ере таһаатаран Чычаас күөлүн толорторбутум. Дириҥ күөлүгэр кутан иҥэн, Таатта уута тардан, тохтоон хаалбыта. Кэнэҕэбин күөллэр уулаарын соптээх таһымҥа куруутун тутар наадаттан тоҕоостоох сирдэриэнэн быыытаан үрэхтэр ойоҕосторугар олороо алаастарга, үрэхтэр куутуйаларыгар уйу хаһаанар буоллахха, дьылтан тутулуга суох нүөлсүтүүгэ тиһигин быспахха туһаныахха сөп.

Таатта уута Дириҥ күөлүн толорботоҕуттан аастыт өттүгэр аҕа нүөлүөнэлэрбит сырдык ыраларын өйдүү түспүтүн—1939—1940 сс. Барашков Н. Н. көҥүлэһиннэриэн уонна туруорсуутунан Амма уутун Митири үрэҕиэнэн Тааттаҕа таһаартаараары экспедиция үлэлэппиттэрэ. Ити үрэҕиэнэн таһаарыыны көрдөһиннэн ааҕабын. Тоҕо диэтэххэ, Мэҥэ-Хаҥалас ороруона нүөлсүтүөхтээх сирдэрэ Амма уутуттан туһаммакка хаалыахтара. Саамай табыгастааҕынан Чалааны үрэҕиэнэ Таатта баһынааҕы Ыарҕа эбэтэр Энис күөллэриэнэн ууну быраҕтаатахха, Лапчаны күөлүгэр кэннүүнэн киирэр. Лапчаны иккис оттуоҥ үтэн киирбит мырааннарын хапчаальынан боптохчо 10 км усталаах водохранилище үөскүөхтээх. Ити ууттан сифоннай ньыманан иккис аҥы иккис үрэххэ түһүөхтээх: Тааттаҕа уонна Чаҕыччах үрэҕиэнэ Суолаҕа.

Амманы муҥура суох үгүс уулаах үрэҕиэнэ аавар табыллыбат. Кураан дьылларга иннь уута эмиэ тардыс кэмнэрдээх. Географическай данайдар көрдөрөллөрүнэн, 1462 км уйуннаах бассейнын киэҥэ 69 тыһ. кв. км. Сөҥүүндаҕа ортотунан 190 кубометр уйу сүүрдэр. Кылдойдуга Амматтан эбэтэр Ленаттан быраҕтарыллар уулаах Таатта үүнээтаах. Онон кэдьүүнэ суох Аммаҕа ха. Халааны—улахан таҥнархай үрэхтэрин уулары. Кини бэйэтин уонна салаҥ үрэхтэрин уулары хаһааныахха. Үрэҕин уйуна 45-50 км. Сааскы хаһаанныгар уонна быстах этиҥнээх

● Тутууга—тэтими, хаачыстыбаны! ●

Кылаабынайа—объектары үлэбэ киллэрии

Оройуон совхозтара тутууга көрүллүбүт үбү туһанан сыл аҥардааҕы былааннарын аҕара толортоотулар. Ол курдук, 228 тыс. солк. үлэ былаанналлыбытын 1 мөл. 47 тыс. солк. толорон, былаан 4.6 бүк куоҕарыйбыта. Ол эрээри объектары үлэҕэ киллэрии былаана тоҕунна. Биир да совхоз былаанныаах тутууларын толору үлэҕэ киллэрбэтэ. Сыл аҥарыгар былаанналлыбыт 20 объектан баара-суоҕа 8-һа үлэҕэ киирдэ. «Мугудай», Карл Маркс аатынан уонна Эрилик Эристиин аатынан совхозтар бир да объекты государственнай комиссияҕа туттарбатылар. Быйыл, олорор дьиэлэри тутуутуга ханнык да хаарчахтааһын суоҕун үрдүнэн, 14 эрэ квартираны туттубут. Оттон сыллааҕы былааммыт 84 квартира эбэт.

Элбэх олус наадалаах объектар үлэҕэ киирбэтилэр. Олор истэригэр: Хоптоҕоҕо заправкалыыр станция. Үрэх Күөрэҕэ 150 ыырдэй туруохтаах хотону, Одьулуунга спортзал, о. д. а. Объектар тутуулара уһаабытын аҥардас үлэ тэрээһинэ мөлтөҕүнэн, үлэһит илии тиийбэтинэн быһаарар кэрэгэй. Элбэх тутуулары фондовай матырыйаалларын тиийбэттэрэ атахтыыр. Кирпичча, шифер, түннүк тааһа, ырааска, турба, итэтэр котеллар, электроматериал көстөн биэрбэттэр. Госагропром бэйэтин былаанныаах эрэ объектарыгар фондовай матырыйааллары биэрэр. Оттон райсовет исполкомунан, ОАПХ советынан былаанналар тутуулар матырыйаалларын булуутуга совхозтар специалистара бэйэлэрэ сүүрэллэр. Итинник балаһыанньаҕа прорабтар снабженец түбүгүттэн орпоттор. Итэ түмүгэр прорабтар объектарга аҕыйахтык сылдьаллар, бириэмэтигэр хонтуруоллаабаттар, бириҥдилэри тутаччылары кытта үлэ молтотуллар, үлэ дьиссиплинэтэ намтыыр. Итэ барыта түмүллэн үлэ хаачыстыбатыгар охсор, объектар үлэҕэ киириилэрин болдьоҕун уһатар эрэ буолбатах, өссө хамнас фондатын ордук туһаныыга, үлэ бэйэҕэ турар сыанатын үрдэтиигэ тиэрдэр.

Быйыл үлэҕэ киирбит объектар, аспыт сылларгa тэҥнэппэхэ, кэм сиппит-хоппут туспаҕай көрүнүннэхтэрэ кыһыны үөрдэр. Итэ олохтоох, сылы эргичи үлэлиир бригэдэлэри тэрийии түмүгэр ситиһилиннэ.

Сүөсүйүттэр үлэлиир усулуобуйаларын туспарыыга кэлии сылларга баланча үлэ ыытыллар буолла. Быйыл 5 кормоцех, 6 сүөсүйүт дьиэтэ үлэҕэ киириэхтээх, 10 хотон уларытыллан тутуллуохтаах. Итэ барыта титулу таһынан объектар. Онон оборудованиеларын булуутга бары интэриэстээх тэрилтэлэр элбэхтик үлэлиилэрэ эрэйиллэр.

Оройуонтга олохтоох тутуу матырыйаалларын туһанылы улам кэҥэтэн иһэрэ былааннанар. Билигин Болугурга кыра бетонныай блоктары сайын оноруу саҕаланна. «Чурапчы» совхоз арболитовай блоктары онорор сайынгы политону тутууну саҕалаата. Итэ иккис объект элбэх тэрийэр үлэни, техническэй боппуруостары быһаара охсору эрэйиллэр. Тутулла турар кирпиччэ сыаҕа олоххо киирдэҕинэ, бетонныай, арболитовай блоктары миэстэтигэр онорууну баһылаатахпытына таас тутуу матырыйааллара ыраахтан тиэллэн келэллэриттэн тутулуктут арыый аччыаҕа. Оттон итэ үс объектар тутуулларыгар үрдүк болҕомто уурулуохтаах.

Олус элбэх объекка үбү бытарытыы, былааннаах киирбэтэх объектарга үлэлээһин, тутуу матырыйаалын уонна үлэһит илиитин туттарыллыбат объектарга аралдьытыы түмүгэр сыл аҥарыгар улахан хаалыы таҕыста. Хаалыыттан тахсарга туугу онгоруохха? Бастакытынан, дьыл төбө да ыытаныаҕын иһин тутаччылары төбө кыалларынан окко аралдьытымыаҕыт. Көстөр матырыйааллары ыыл-ыыл гыммакка бу тутуулларга быраҕыахха, дьону көҥүлүөххэ.

Суоһу кыстыгар балэмнэни барыы совхозтарга мөлтөхтүк ыытыллар. Бу күннэргэ Сылаҥга 3, Болугургa 4, Чыаппараҕа 5 киһи хотон өрөмөөнүгэр үлэлиллэр. Атын сирдэргэ кыһын кэлиэхтээбин умнубут курдуктар. Хотону саҥардан тутууну «Чурапчы» совхоз Килэҥнигэ, Улахан Күөлгэ; кормоцех тутуутун Эрилик Эристиин аатынан уонна Субуруускай аатынан совхозтар саҕалаатылар.

Сыл аҥара түмүктэнэ. Оройуон иккис саамай бодоҥ совхозтара Эрилик Эристиин аатынан уонна «Чурапчы» совхозтар былааннарын туһаныыларынан 65.6 уонна 77.5 бырыһыан толортоотулар. Сыл иккис аҥарыгар хаалыыны ситиһэр соруту хас биирдии тутаччы чопчу толоруутга ылыыра эрэйиллэр.

Хаалыы улахан, үлэ элбэх. Тутуу суолтатын таба ойдоон үлэни-хамнаһы тэтимнэрдэргэ уолдьаста.

И. ПЕТРОВ,
ОАПХ тутууга инженера.

Сабаҕалааһын тэбиитэ

«Чурапчы» совхоз Сылаҥнаабы отделениетын баар эрэ механизированнай звенота от ыйын 14 күнүгэр диэри ходуһаҕа киирбэккэ өрөмүөннэнэ сатыы сылдьарыгар хаһыат рейдэтэ тиийдэ.

Макаров Василий Устинович—«Чурапчы» совхоз биир опыттаах механизатора. Быйыл сайын кини толору механизацыялаах звеноҕа салайаччынан туруоруллубута. Оройуонна билигин ходуһаҕа киирбэккэ олорор оттуур звенону булар уустук. Барыы миэстэлэригэр, ону аһан атын оройуоннарга, тиийэн оттообуттара ыраатта. Арай Василий Устинович салайар звенотун үс трактора отделение гараһын территориятыгар хаһыс да күннэрин иһиэн тураллар. Тоҕо?

Звеньевойу ыыйан көрсүбэтибит. Биир одуустарыынан оттуу сылдьар сураҕа иһилиннэ. Хата, отделение хонуутун бригадьыкра Собанин Николай Даниилович бэйэтинэн баар буолан биэрдэ.

—Толору механизацыялаах иккис звенону тэрийиэхтээхпит. Көрөрүн курдук, бу биир трактор охсоро суох буолан турар. Толору комплект суох, иккі эргэ охсордор баалларыттан хомуйан онгоро сатыыбыт. Дьиҥнэн, бу звено 6 трактордаах буолуохтаах. Олортон үһэ бу тураллар. Аастыт сайын биир толору механизацыялаах звенону туруорбуппут. Быйыл — иккиниэ... —хонуу бригадьыыра муна-тэҥэ соҕус эппиэттиир. Итэ кини урукнутуттан Түөйэни холбуу этэр.

Кэпсэтиигэ совхоз былаанныай-экономиэрэ Оконешников Николай Васильевич кыттыыны ылар:

—Бу тракторы звено дьоно оту кэбиһиигэ туһаныахтара. Билигин туга да суох турар. Бэл дьиэтэр, биилкэлэрэ суохтар. Биһиэхэ сабаҕалаабыттар дии саныыбыт. Оройуоннаабы агропромышленнай холбоҕук салалтата бу стогометателлэри биһиэхэ быһа тутан ылан «Януткоммунэмерго» орбуоннаабы учаастагар биэрбитэ. Быйыл биһиэхэ иккі толору механизацыялаах звено тэриллэриэн сибэстэхтэн, кэлин төттөрү ылан биэрдилэр. Көрөрүн курдук, шлангалара, тиис-

тэрэ, онтон да атын чаастара суохтар, сабаҕаланан хаалбыттар. Ыксаммыт отделение механигын Пудов Николай Григорьевичы Мыйдаҕаайыга ыытарга күһэлиннибит.

Үһүс трактор оту кэбиһиигэ субууну түүрэн биэрэр волокушата суох буолан турар. Оннук волокушалар Мыйдаҕаайы бириистэнигэр уунан өссө ыһыах иннинэ кэлбиттэрэ. Ону дьэ сага ылаары сүп-сүгүрэн эрдэхтэрэ итэ. Хайдаатаары: «Онно фонд быт — волокушабыт баар», —диэн буолар.

Бу үс тракторга холбоһор техниканы, саппаас чааны булуу олус хойутаһыныы бириҥнэтэ туохханый?

Бастатан туран, механизированнай звенону тэрийиигэ тэрдүттэн сыыһа дьаһаллар оноһуллубуттар. Звенону тэрийиигэ быһаччы кыттар табаарыстар эталлэриэн, кэпсэтии өссө ыйыыгы ыйдартан саҕаламмыт. ОАПХ салалтата, Т-150 маарклаах тракторы биэрэн туран, онно СПТ-60 стогометателлэри биһиэхэ ыытыахтаах кэмэ, ходуһаҕа толору күүһүнэн киириэ иликтэрин бириҥнэтэ, дьиэ иһигэр киирдэххэ, итинник. Биһиэхэ бир суол хомотто туттубут, уларсыбыт техниканы дьиҥнэх хаһаайыннары сыһыан уонна бэриллибит дьаһалга ирдэбил суохтара. Ама хайа үчүгэй хаһаайын сабыс-саҥа техниканы ылан баран, бир сезоҥнга туттаат алдьатан, эбитин саҕаҕалаан баран биэриэҕэй? Иккиһинэн, сезоннай үлэ дьылҕатын быһаарыыта ылыллар дьаһаллар тоҕо сыалларын сиппэттэрий, тоҕо дьону көҥдэйтэ эрэннэраллэрий?

Сылаҥ отделениетын салалтата хайдах эмэ бөрөөн механизированнай звенону, хойутаан да буоллар, окко киллэрэ турдаҕа. Оттон техниканы саҕаҕалааһынтга уонна ону чөлүгэр түһэриигэ сүпүүт күнү бириэмэ иһин ким эппиэти сүгэрий диэн оройуоннаабы агропром-холбоһук салалтатыттан ыйытыаҕы баҕарыллар.

С. ПОПОВ,
П. ОКОНЕШНИКОВ,
«СО» аналл. корр.

Снимокка: тиһиэ суох стогометателлэх трактор хаһыс да күнүн гараж таһыгар нуктуур.

П. Оконешников фотота.

БИҺИЭХЭ ЭППИЭТТИИЛЛЭР

Хаһыат бу дьыл от ыйын 7 күнүнээҕи нүөмэригэр оройуон киинин олохтоохторун Н. Пономарев, А. Куличкин, И. Егоров **«Сырыыны бэрэдэктээххэ»** диэн суруктара бэчээттэммиттэрэ. Онуоха ГАИ инспектора **В. М. САВВИНОВ** маннык эппиэттээтэ:

«Кыра оҕолоох сатыы дьон элбэхтэриэн Ленин уонна Комсомольскай уулуссаларга суол бэлиэлэрин туруортуур туһунан этии сөптөөх. Ити сотору олоххо киллэриллиэ.

Сэлиэннэх иһиэгэр сырыыны-айаны бэрэдэктээһиигэ ГАИ оттуттэн болҕомто ууруллар. Рейдэлэр, бэрэбиэркэлэр тиһигин быспакка ыытыллаллар».

-тахтартан **дохсуннук** сүүрдэр с-лаалардаах. **Үрэҕин** тоҕоостоох сиэ-ринэн **5-6 сириэн** үрдүк таһыы-наах **ууларга анаан дамбалар** тутуллуохтаахтар. **Биһиги** оройуоннарбыт үөхтэрин, **алаастарын** тутэхтэригэй үйэлэртэн хаалбыт улахан муустар балаһанан сыталлара түбэспэттэр. Итиннэ с-ҕаҕалаатахха, Халааны үрэҕин т-дьэр муус суох буолуохтаах.

Тутуллар дамбалар ортолоругар траншеялары ыытаанах буоругар тиийэ хастаран баран 1 метр хо-лыыннаах, үрдүк таһымнаах бетонныай замоктары—ядролары—арматуралаан кутан баран дамбалар алларааны-үөһэҥи эҥэрдэриттэн үрэҕин сүнньүттэн «ханааллары» бэлэмнээн дамбаларга кутуллар (туттуллар) матырыйаалларын итиннэ ыллардаахха, биир үлэнэн икки сүрүн үлэ оноһуллан хаалыахтаах: ылбыт матырыйаалыт онуугар ханаалларга майгынныыр траншеялар үөскүөхтэхтэр уонна ядро икки өттө бетонуан бүрүллүбүт дамбаларга нуулуйуохтаах. Итиччэтигэр дамбалар үһүннара кылгыахтаах, үрдүктэра намыахтаах. Ордубут уу ааттыгар аналлаах бетонуан бүрүллүбүт **хоруулар халдьыа** эҥэрин **сириэн оноһуллуохтаахтар** уонна дамбалар үрдүлэригэр уону быраҕар насосный установкалар туруохтаахтар. Бу үрэх халдьыа эҥэтэ үксэ **дьапталҕа** тааһынан баай. Онон ордубут уута түһүүтүгэр улахан үйүгу үөскэтэр кыахтаах.

Халааны былаһын түхары бэйэ-бэйэлэриттэн сиэттиһэ турар мэҥэ-һик-мэҥэһик күөллэр, каскадтар үөскүөхтээхтэр. Итиллэртэн улаханнара Дакылаах буомун гиэнэ. Дамбалар үйэлэхтэриэн, түтүү сүрүн матырыйаала үрдүттэн буоларынан, тутуутугар ороскуота аҕыйаҕынан, кыһыҥны тутууну эрэйбэтинэн, өрүһүнэн кэлбит оборудованиета, матырыйаала кыһыҥны суолуонан тиэллэр ыыхтааҕынан, улахан суол тутуутун эрэйбэтинэн, тахсыбыт хоромньутун сотору кэмиэн сабыланнан бу вариант ордук табыгастаах.

Угут дьылларга, хаһаас уону кэдьүүстэахтик туһаныахха, уунан Халааны бэйэтэ даҕаны хаачыйыыта-таах. Кураан дьылларга Амматтан, Лепаттан эбии уу бырахтарыллыаҕа. Хаһаас уону бырахтарыыны муус устар ыйтан саҕалыыр ордук, сааскы халаан уутун ыытары сиэтиһэрэ наада. Уу сылыйбытын кэнниэ кинрдэҕинэ, ходуһаларга муохтары үөскэтиэхтээх.

Халааны үрэҕэр уу аҥыгар хаалыахтаах мастары, силистэри ылыахха, почватын туспарыахха. Үгүс мас сытыйдаҕына балыгын кэдьиэриэҕэ, эстэр дьаҥалыаҕа. Маннык улахан үрэхха тыһыынчаан тонна балык үөскүөх эбэ. Собо үөскэбэт, ол уута испискэлээх буолан. Амма уутун бырахтардахха, испискэтин бырыһыана наастыаҕа. Ол балыкка да туһалыаҕа уонна урукку сүмэһиннэах отторо кэхтиэ суохтаахтар.

Амма, Лена уулара Таатта, Суолаҕа таҕыстаҕына, ону туһанарга туспа улахан үлэлэр барыахтаах. Үс оройуон иэдэс кэлэмэн сиэдэрэй кэлиэннэк нүөлсүтэр системалар тутуллуохтара. Ону барытын кадрдар быһаарыахтара.

Мин саныабар, дойду сэрии алдьатыытын-кэйэтиитин чөлүгэр түһэрдэҕинэ, техническэй прогресс таһымыгa таҕыстаҕына, дойду сайдыыта иннин диэки «сэттэлин көҥүнэн» хардыылаатаҕына, киһи-суоһу оройуоннарга тоҕуоруйдаҕына XX үйэ аҕа кэлүөнэлэр сырдык ыраларын эдэр кэлүөнэлэр ситиэхтэрэ Амма, Лена устун уунан сылдьар тиэллэрин кэннүүлэн сүүрдүөхтэрэ диэн эрэнэбин. Бу билигин ыра, кэнэҕэс чахчыларга кубулуйуоҕа. Киһиэхэ хаан туһалыырын курдук, сиргэ хаана уу солбуйар. Уу диэн —олох!

С. Дирин. 1952 с. олунньу 15 к.

Д. ЛАЗАРЕВ»

Амма уутун Таатта үрэҕэр таһаарыы туһунан бэрт өрдөөҕүттэн хотоҕуллар боппуруос кэлэҕэйин даҥаны тыа хаһаайыстыбатынан дьаныктанар оройуоннарга умнуллубата буолуо. Онон бу кэлэрэ турар курааннары туһанан бэлэмнээн улэтин **билиҥнэттэн** ыытыахха. Якутгипроводхоз институтунан быраайынтатыахха.

Амма уутун таһааттарыыга сурукка ахтыллыбыт Халааныттан ураты туһаныллыан сөптөөх өссө Хокору диэн үрэх баар. Устата 40 км. кэриҥэ. Кини тобото Таатта баһыыҥаҕы быаҕа күөлүгэр киирэ сытар. Онон чинчийэччилэр болҕомтолоругар ылаллара наада. Бу ыраах сүннэ сирин ньуура көнө-таҥхархай көҥүс үрэх буолан туһэр. Ити үрэх түһэр сириэн оруһун сүннэ Таатта чугаһаан аһар.

Ити 35 сыллаҕыта суруллубут вариант уонна маршрут турбанан быраҕтарыыгаҕар тутуутун ороскуота кыратынан, матырыйаала үрдүттэн буоларынан, кэнэҕэски техническэй көрүүтэ-хараайыыта судургутунан, олоххо киириитэ түргэнинэн, биһиги усулуобуйабытыгар сөп түбэһэриэн ордук табыгастаах этэ.

Д. П. ЛАЗАРЕВ,
сэрии уонна үлэ ветерана, оройуон бочуоттаах гражданина.

Революция иннигэр өлбүттэри үйэтитии

Гражданскай сэриилэ актыбай ыытылыаҕа, саха бөдөҥ суруйааччыта С. С. Яковлев—Эрилик Эристиин «Революция иннигэр өлбүттэргэ ахтыы» диэн кинигэни суруйан хаалларбыта. Онно кини биһиги ороҕуонна, советскай былаас иһин охсуһууга тыыннарын бэрэбит 93 иһи аҥын киллэрбит. Гражданскай сэриигэ саа туран сэриилэһиигэ 13, бандыыттарга тутуллан 47, баалканан кырбаан 8, араастаан сордоохуйан-муҥнаах ыһыллан 12 киһи өлбүттэр. Революция иһин охсуһуута үтүөлээх дьон аттарын үйэтитиигэ үлэ ити ахтыыттан саҕаламмыт.

Улуу Октябрь 70 сылаах юбилейын » бэлиэтиир сылга биһиги дьоллоох олохпут туһугар сырдык тыыннарын бэрэбит дьону ахтан аахыаҕыт. Кинилэртэн биирдэстэрэ Белолюбскай Илья Тимофеевич 1880 сыллаахха дьаданы кэргэнэ төрөөбүт. Эдэр саастыгар Якутскайга киирэн үлэлии сылдьан революционнай өйгө-санааҕа иитиллибит. 1920 сыллаахха Арыылаахха нэһилиэк ревкомун председателэ буолбут. Оччотооҕу Кылаанаах Арыылааҕа Таатта улууһугар киирсэрэ. Хайахсыт нэһилиэгэ диэн аатанара. Ревком председателин 1922 сыллаахха күрүөйэх бандыыттар «Маччах» диэн сиргэ тоһуйан өлөрбүттэрэ.

Новгородов Иван Прокопьевич Хотугу Аччаҕар нэһилиэгэр сэриэ ыалта 1903 сыллаахха төрөөбүтэ. Советскай былаас маҥчайгы сыллары-тар дойдутугар ревком чилиэнэ буолбут. 1921 сыллаахха саа туран Дьааны бандыыттарын эйэҥэ кыттыбыт. Боотуруускай улууһун ситэриллэх комитетын чилиэнинэн, кэлин председателинэн үлэлээбит. 1931 сыллаахха «Дьулурҕа» артыыла тэрийбит. Ити сыл саллан ыарыыттан өлбүт.

Ырвахтааҕы уһуллуутугар Дьөгүөссэ Дьячковскай (Тытыгынаев) 20 саастааҕа, 4 кылаас үөрэхтээх, сытыы тылаах-өстөөх, 1 революционнай өйдөөх-санаалаах киһи этэ. Ол иһин общество куттала суох буолуутун комитетыгар талбыттара. Ол дьыл Чурапчыта үлэһит күрүөйүогун тэрийэр. 1920-1921 сылларга Якутскайга киирэн үөрэнэр комсомол кэккэтигэр үүнэр. Комсомол уобаластаах комитетын биир төрүттээччитэ, салайаччыта буолар. Үрүҥнэр өрө туруулларыгар 1921 сыллаахха ЧОН охсуулаах этэрээтин байыаһа. Маҥа сиргэ разведкаҕа сылдьан Улуу Күөгэ бандыыттар тоһуурдарыгар түбэһэн, төрдүө буолан геройдуу охтоллор.

Октябрьскай революцияны туругурдар иһин кырыктаах охсуһуларга ийэтин иккя быраатын сүтэрбит С. С. Яковлев—Эрилик Эристиин революция иһин охсуспуттары, охтубуттары үйэтитэр баҕатын салгыыбыт. Биһигин паааматыннаактары туспаран онорор сорох аттары чуолкайдыыр, эбии киллэрэр үлэлэри ыытабыт.

Сэриэ уонна үлэ ветераннарын ороҕуоннаах Совета комиссия тэрийэн, 50 иһи аатын Улуу Октябрь 50 сылыгар туруорулларыгар паааматыннааккка эбии киллэрэргэ этэтин. Өйдөөн райсовет исполкома быһаарыы таһаарда. Ол иһигэр Эрилик Эристиин кинигэтиттэн 11 республика партийнай архивыттан 9, кэлин 20 сылларга өлбүт кыһыл партизаннар аттарэ эбии үйэтитиллиэхтэрэ.

Паааматыннааккка «Өйдөбүнүк дуоската» салалыы оноһуллуоҕа. Онно Социалистическай Үлэ Геройдарын Ленинскэй, Государственнай бирэмиийэлэр лауреаттарын, Ленин орденын кавалердарын, ороҕуон боҕуоттаах гражданнарын аттара киллэриллиэхтэрэ. Уопсайа 18 киһи аата суруллуо.

"Революция кыайыыстын, иһин охсуспут, дьоллоох олоҥу уһансыбыт дьон аттара умнуллубат.

А. ЗАХАРОВ,
сэриэ уонна үлэ ветераннарын ороҕуоннаах Советын председателэ.

БЫРААТТЫЫ МОНГОЛИЯҐА

Турист суоллааҕы бэлиэтээһиннэрэ

(Салгыта. Иннин хаһыат 83, 85 №№-тэр көр).

—Хаспах маҥан бүттэ. Тиҥиҥэхтэрин баҕа-лаахтар кэлбит суолгутунан бараҕыт, оттон ким бу кэстөр сис хайаны быһа түһүөн баҕалаах мингиниин барсаҕыт,—диэтэ Бата Хорлоо. Үгүстэр гидтиин бараастыбыт, сорохтор кэлбит суолларынан төҥүнүлэр.

Дьиикэй козалар ылыктарынан өрө дабай-дыбыт.

—Көрүҥ, кубукулар,—аймаҥа түстүлэр туристар. Оннооҕор көрбүлүгүт үөр чубуку холку бэйэлээхтик маччийэ сылдьаллар эбит. Барахсаттар, айылҕа оҕолоро, биһигиттэн көрөн сырсан субуруступ-лар, куоххэ симэлийэн сүттүлэр.

Дабаммыт балачча өр дабаттарда. Аҕыллаа-ҺЫН-мэҥилэһии буолла.

Автобуска тиийиибитигэр Америка континиэнтэ-ттан саҥа туристар кэлэн олороллоро.

ТЭБИЭН СААРЫСТЫБАТЫГАР

Соҕуруунгу Гобы кэрэтэ итиннэ эрэ бүппэтэ. Аны тэбиэни иитиннэн дьарыктанар дьиэ-кэргэнигэ ыалдьыттыыр сарсыардабыт үүнэ. Кинилэр биһиги лааҕырбытыттан икки эрэ бөҕөстөлөөх сиргэ баалларе. Сарсыарда 7 часка тиийдибит. Юрта аанынан дьиэ-кэргэн баһылыга Ульзы көрүстэ.

—Бастаан тэбиэни миниэргит дуу?—дьиэлээх киһи сиэриэнэн Ульзы этии киллэрдэ. Кини дьиэ-кэргэнэ 5 киһи 250 тэбиҥ көрөллөр-хараҕаллар.

—Мин оҕо эрдэхпиттэн тэбиэн арҕаһыттан түспэтэх киһибин. Үтүөкэн кэлиэ. Бу медоот курдугун көрүмэн, сүүрдэҕинэ сылгы да сиппат,—Ульзы тэбиэннэрин хайгыыр.

Тэбиэннэри миниии буолла. Сүрдээх сыыналас олохтоох кэлэлэр эбит. Дьиэ хаһаайката Достохо үрүҥ фарфор чаастыларга кымыс кутан кунду-лээтэ.

Тэбиэннэр, үөрэхтээхтэр этэллэриэн, 3000 сыл анарка өттүгэр дьиэтитиллибиттэр. Ол туһунан уруһуйдар, иэнэ таастарга суруктар көрөҥнэлиллэр.

Тэбиэн манна сүөһү үөрүн 3,5 бырыһыанын ылар, оноҕуллар тыа хаһаайыстыбаннай бороодуксуйа 10 бырыһыанын биэрэр. Тэбиэн—транспорт биир эрдэлээх көрүнэ. Холобур, 220—250 кг таһаҕаны тиэммит биир тэбиэн Соҕуруунгу Гоби айылаах киниитэн Улан-Баторга диэри 740 километры 24 күн айаннаан тиийэр. Биир тэбиэнтэн 10—15 кг түү ылыллар. Ол сыаналаах сырье тас дойдуларга атыыга барар.

Ийэ тэбиэн сылга ортотунан 600 литр үүтү биэрэр. Итини тэҥэ тэбиэн ноҺуома (сылга 230 кг)—сыаналаах оттук.

Тэбиэни монголлар туулуун иһин сөбүлүүллэр. Ол да иһин маннык үһүйээннээхтэр. «Бэрт былыргыта тэбиэн ыыл уон икки салаалаах бэртээхэй диэн муостааҕа үһү. Биирдэ киннэхэ таба ыыл ойон-тэбин кэлбит уонна этэнит: «Доҕорум, тэбиэн, ыһалҕаҕа ыллардым. Дьэ, бу бүгүн күндүгэ-мааныга ыгырылынным. Киэргэнэн тиийэрим наада буолла. Күндулээн бүтэллэр эрэ муоскун аҕала охсон биэриэҕим. Тылбын быһа гыныйа»,—диэн кердесүт. Кинэ майгылаах тэбиэн барахсан үчүгэйдик муоһун уста охсон биэрбит. Муоһу эмчэ харбаппыт таба ойо турбут. Күн бүгүнүгэр диэри уларсыбыт муоһун аҕалан биэрбэккэ сылдьар үһү. Тэбиэн мунньаах ол күнтэн бүгүнэ диэри сэмэр муоһун көһүтэн мэҥэ халлаан диэки олоотуо идэлэммит».

БОЛБУКТА БАРАХСАН!

Соҕуруунгу Гобиттан кэлэлэспитин кытары Улан-Батортан аҕыс кэстөөх Тэрэлж диэн санаторийга утаардылар. Тэрэлж—«болбукта» диэн тыл. Манна бөлөҥнөр сыгынарыс суруктээх үрэхтэр, Горха ханчаал уонна уулуутуйар Богдо-уула хайа. Бу хайа—курустаал дэтэйдик үөскээбит сиргэ. Манна тиит, хатык, болбукта, харыйа эмиэ үүнэллэр. Биһигэ дьоммут 2700 метр үрдүнэ ыйтта сыыйаттылар. 1930 метрдээх үрдүккэ шаннар 1982 сыллаахха туруорбут сэриэтэлэрин буолан үөрүн-нөйөн кэллиэлэр.

Бу дойду кэлим буолбакка, кини соруйан аҕалан степь иэдэмэн нэиилэр олордуталаан нэбиспитин курдук хайаларгаах. Олортон Таас Кини уонна Чарапаахы хайалары—көрбүт эрэ кини сөбөр кэриэтэ.

ДОҔОРДОҺУУ ТҮҺҮЛГЭТЭ

Биһиги Улан-Баторга тиийүүбүтүгэр советскай-монгольскай доҕордоһуу күнүнэрэ ньиргийэ туралларе. Атын дьоһуннаах политическай событиеман МНРП Кин Комитетын Генеральнай секретаря, МНР Улуу Хуралын Президиумун Председателэ Жамбын Батмунх Болгарыаҕа сылдьыыта, ону телевидениеэн быһаччы ылан көрүү буолла.

Биһиги монголлар туруулуу олус сөбүлүүллэрин истибит буоламмыт, олимпийскай чемпион Роман Дмитриев, Павел Пинигин уо. д. а. портреттарын арааммалатан МНР Физкультураҕа уонна спортка государственнай комитетын председателигэр туттараҕа быһаарыммыныт.

Ыйдаран тиийдибит. Спорт сайдыыны ылбыт сиргэ эбит. Ол курдук Монголия 500-тэн тахса представителлэрэ аан дойду түһүлгэтигэр тахсан мүрэхтэспиттэр уонна спорт 15 көрүнэр 258 ыыл нөмүс, үрүҥ нөмүс, бронза медаллар хаһаайыннарынан буолбуттар.

Семен ПОПОВ,
ССРС Журналистарын союһун чилиэнэ.

БЕЛОРУССКАЙ ССР. Могилевскай уобаласка ыраах сиргэ электрокардиограммалары суруйуу олохтоно. Билигин уобаластааҕы балыыһаҕа олорон хас эмэ кэстөөх сиргэ көннөрү телефонунан сүрэх үлэлиирин истэр, сүбэни биэрэр кыахтаахтар.

Снимокка: функциональнай диагностика отделын сэбиэдиссэйэ Н. Галюжина (хаҥас) уонна медицинскэй сестра С. Данилова үлэлэрнэр.

Н. Желудович фотота. (ССТА).

ИЛЛЭҢНЭ

ЭБИСИНЭЭНЭЛЭРГЭ ГӨЛУУЛЛЭРЭ БУОЛЛАР

Таҥаранд комсомолай плантациилэриттэн эриэхэ хомуйааччыларынан туһаныллар эбисийэнэлэр эдэбэн иһэллэр. Биир кинэ 100 эриэхэни хомуйдаҕына 30 баты ылар. Оттон эбисийэнэ кинитэҕэр уон төгүл тургэнник хомуйар. Кинилэр үлэтин төлүүлэрэ буоллар, хамнаҺа университет профессоруна-аҕар эбэтэр государственнай чиновниктаҕар да үрдүк буолуох этэ. Эдэр эбисийэнэлэр эриэхэни хомуйары оонньуу курдук саныыллар, ол иһин айах иэнньитэри уунналлар, босхо ылбыкка холуналлар.

БАЛЫКТАР КӨРБӨТ БУОЛБАТАХТАР

Муора балыктара, чуоланн, камбала уонна тресска кыһыл, от күөҕэ уонна араҕас өнгөөру 30 метр дириҥнэ үчүгэйдик араараан кораллар. ФРГ балык булдугар чинчийэр института Гельголанд арыы ороҕуонугар ыыпыт экспериментэрэ камбала кыһыл, сырдык от күөҕэ, халлаан күөҕэ уонна араҕас өнгөөх илимнэри ырааҕынан тумнарын көрдөрдүлэр. Оттон ороҥ, харанга от күөҕэ, харанга халлаан күөҕэ өнгөрү мөлтөхтүк араарар дахтаах, онтуу илимнэрэ 30 бырыһыанынан эллэх камбала иэнэр.

ТҮӨРТ СЫЛГА КҮН СИРИН ТУЛА

32 саастаах Стив Ньюман күн сирин эргийэ сылы айаннаа туруоҕуттан түөрт сыл буолан баран Стайо штаакка баар төрөөбүт Бетел куоратыгар эргиллэн кэллэ. Кини бу сырыытыгар 22 дойдуга сырытта, 33600 километры хаамта. Сылдьыбыт куоратын ахсын дневник толордо уонна ону муниципалитеттарга бигэргэттэрдэ.

«Советская Россия» хаһыаттан.

Хас биирдии төрөппүккэ—педагогическай билиини!

Оҕолуун оонньууру сатыыгын дуо?

Оонньууга улахан кыахтар саҥаллар: оннооҕор улахан киһини сааһын да, балаһыанньатын да умнаҕар күүстээх долгуйуулларга киллэрэр. Оччотугар биэс, сэттэ эбэтэр уон саастаахтарга оонньуу диэн тугуй?

Сепке тэриллибит оонньуу кырачаанныр ойдөрүн-сонааларын сайыннарар, эт-хаан өттүнэн кытаатыннарар. Болҕомтолоох, булутас буолуу курдук хаачыстыбалар иэнэриллэллэр, оҕо кэрэни ойдөөһүнэ саҕаланар. Оонньуу кырачаан интериэһин кытта ыкса сибээстээх. Дьэ итти иһин хас биирдии төрөппүт оҕотун ытта сатаан оонньуур, онуоха бэйэтин миэстэтин биэрэр уонна иитэр сыалта туһанар буолуохтаах.

Кыракый Миша куукунаҕа олоппостортон автобус онностуммут. Киниэхэ пассажирдар наадалар. Эҥчээнэ, куукалката, нуоската, ыта хайыы-үйэ бэйэлэрин миэстэлэрин булбуттар. Ол эрээри Миша дьиҥнээх пассажиры көрүөн баҕарар. Уолчаан ийэтиттэн айаннаан тэбо баҕарын, ханнык олоппоско олороро ордук буолуохтааҕын; ханнык тохтобулга диэри билиэтэ атыыласпытын туоһулаан үүйэ-хаайа тутар. Өскөтүн ийэ ыйытыыларта эппиэттиир, «автобуска» олорсор буоллаҕына, уолчаантан дьоллоох киһи суох буолар. Бу түгэнигэ ийэ оонньуура дьоһун суолталаах оруолу толорор: кини бэрэдэктээх пассажир хайдах буолуохтааҕын уолтар көрдөрөр. Таарыччы суолга сылдьыы быраабылатын үөрэтиэххэ сөп.

Төрөппүттэр оонньуурга быһаччы кыттыбаталлар даҕаны, тэрийиэхтэрин уонна хайысха биэриэхтэрин сөп. Кинилэр оонньуурга сүбэлиит, консультант буолаллар. Бу түбэлтэлэргэ оонньуу сайдыыта төрөппүттэртэн тутулуктанар. Итиннэ командалыыр оруолу кинилэр бэйэлэрэ ылыахтарын сөп. Маныаха оҕоҕо олус болҕотолоохтук сыһыаннаһахха наада.

Оҕо оонньуурга мэлдьи наадыйар. Ону сөптөөхтүк сыаналыахха. Оччотугар оҕолорбутуттан ыйса сибээстэһэн, итэҕэйсиннигэ киириэхпит. Ол иитэр үлэҕэ суолтата улахан.

И. ВАСИЛЬЕВА.

Редактор Н. Е. МАКАРОВ.

ЭНЬИГИ АДЫРЫСПЫТ: почтовай индекс 678700. Чурапчы с. Карл Маркс уул. 28 «а». ТЕЛЕФОННАРБЫТ: редактор—21-332, отделлар—21-265, уоскай—21-505.

«Саҥа олох» («Новая жизнь»)—орган Чурапчинского райкома КПСС и районного Совета народных депутатов Якутской АССР.

Индекс 54867. Газета выходит по вторникам, четвергам и субботам на якутском языке.

Объем 1 печ. лист. ЧУРАПЧИНСКАЯ РАЙОННАЯ ТИПОГРАФИЯ с. Чурапча ул. Карла Маркса 28 «а».

Тираж 3816. экз.

Заказ 86.